

VERMEULEN, HANS; BALDWIN-EDVARDS, MARTIN, VAN BOESCHOTEN, RIKI (EDS.) 2015. MIGRATION IN THE SOUTHERN BALKANS.

Gabriela Fatková

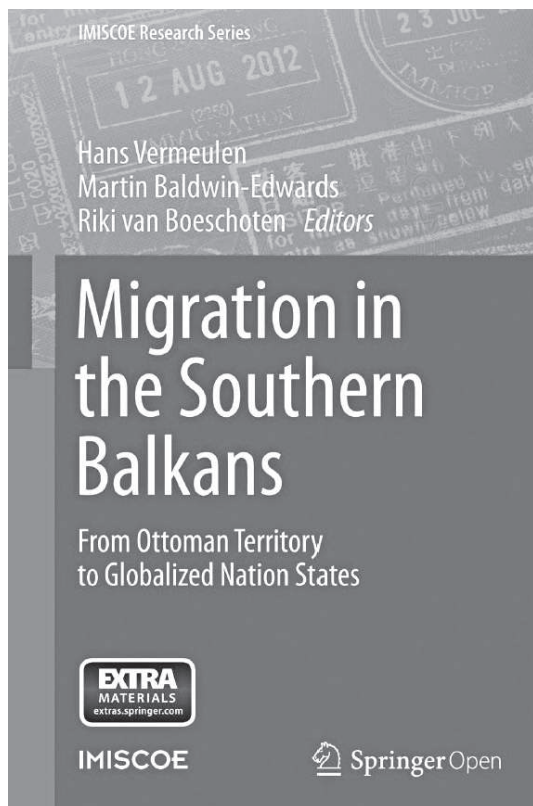
Evropská síť odborníků na migraci a mobilitu IMISCOE vydala v nakladatelství Springer už téměř 80 odborných titulů v rámci vlastní ediční řady. Většinu publikací vydávají formou otevřeného přístupu (*open access*), což jistě ocení mnozí čtenáři Springeru. Publikace *Migration in the Southern Balkans* mapuje oblast vymezenou zhruba do dosahu tzv. *Via Egnatia* (starověká římská obchodní cesta protínající území dnešních států Albánie, Makedonie neboli FYROM, Bulharska, Řecka a Turecka). Jižní Balkán (*Southern Balkans*) je v tomto sborníku omezen právě jako území těchto pěti států a migrace uvnitř regionu stezky *Via Egnatia*, a to v období od osmanské nablády nad popisovaným územím. Tyto státy pak podle editorů sdílejí především paměť relativně recentní osmanské správy a jsou tak distinktivním regionem zejména vzhledem k populačním přesunům během a po balkánských válkách. Editori se na historii zkoumaného regionu snaží uplatnit nejen interdisciplinární náhled, ale zároveň se snaží nastolit diskuzi mezi odborníky ze všech zkoumaných území, neboť sami zdůrazňují vliv nacionálních rámců produkujících konfliktní interpretace událostí minulých i současných.

Je třeba zejména ocenit opatrnost autorů, s níž pracují s termíny vztahujícími se k etnickému a nacionálnímu složení a populačním přesunům v regionu během starších historických období. Především se snaží vyhnout aplikování současných kategorií v popisu minulých období, a to zejména v případě přisuzování jednotlivým migračním vlnám v minulosti automatické přízvisko „etnické migrace“. Některé z příspěvků se snaží cíleně podchytit, jak se identifikovali obyvatelé regionu ještě předtím, než je zasáhla vlna národnostního uvědomění. Jako primární identifikace do 19. století tak často vystupuje příslušnost k příbuzenské skupině, vesnici, náboženské komunitě, nikoliv národu. Právě citlivý přístup k identifikaci zkoumaných populací současných i minulých je snad prvotním předpokladem k interpretaci populačních přesunů.

Už v prvním příspěvku se Petko Christov snaží diverzifikovat různé historické tradiční formy

migrace ve zkoumaném regionu (sezónní migrace pastevců, námezních zemědělských pracovníků, stavitelů, řemeslníků a obchodníků). Dosavadní výzkumníci pokud se zaměřovali na teritorium současných národních států, tak spíše ztráceli než získávali, proto se Christov snaží studovat transnacionálně pojatý region Šopluku (zahrnující území dnešního Bulharska, Makedonie a Srbska) a etnografický region obývaný Mijaky (území Makedonie a Albánie). Ve svých případových studiích se snaží sledovat v Barthově smyslu aktérsky smysluplné hranice (etnické, konfesní, kulturní). Podobně informačně bohatá je i kapitola pátá, v níž se autoři İcduygu a Sert snaží rozfázovat a detailně popsat doposud ne zcela objasněný fenomén migrace z balkánských zemí do Turecka.

Část příspěvku pak tvoří případové studie seznamující s fenoménem ryze regionální významu bez přesahu či komparace s okolními regio-

ny. Vukov ve čtvrté kapitole popisuje uprchlické vlny z Trákie do Bulharska a formování skupinové identity tzv. tráckých Bulharů. V osmé kapitole pak Vullnetari přibližuje téma migrace z rurálních částí Albánie do Řecka. Tato migrace se vyznačuje jakýmsi rurálním kontinuem, albánští migranti zaplňují pracovní místa uvolněná řeckou mládeží, která z řeckého venkova masově odchází do měst. Albánští migranti tak žijí mezi dvěma venkovskými lokalitami. Jedná se o témata zpracovaná doposud jen málo, proto mají ve sborníku své nezapustitelné místo.

Samotné jádro sborníku pak tvoří dva zvláště inspirativní texty od autorů Raymonda Detreze a Ayse Parla. Oba autoři se snaží objasnit příčiny populačních přesunů a objasnit procesy jdoucí za zjevným pozorovatelným jednáním. Raymond Detrez na případu meziválečných migrací z/do Bulharska pracuje analyticky s fenoménem uprchlictví a sleduje především proces instrumentalizace uprchlíků, kteří slouží jako nástroj iredentistických požadavků Bulharska (především uplatňovaným na území sousední Makedonie a Řecka). Tuto politiku shrnul do tří základních zájmů bulharského státu, a to nejprve pomoci běžencům, následně ale zajistit jejich návrat a na

jeho základě pak prosadit teritoriální nároky. Tyto nároky pak byly vznášeny postupně na všech konferencích, kde byly vyjednávány státní hranice (v Paříži 1919–1920, v San Remo 1920 a v Lausanne 1923). Popisuje strategii, která nebyla uplatňována zdaleka pouze Bulharskem a je jakýmsi obecným důsledkem vzniku národních států na Balkáně. Jen málokterý stát si z přerozdělování neodnesl křivdu a kolektivní vědomí ztráty části vlastního území. Tento proces je obzvláště citlivou ranou v národním uvědomění Bulharů, snad proto je případová studie z Bulharska tolik vhodná k popisu procesu instrumentalizace uprchlictví.

V dalším analyticky skvěle postaveném textu se Ayse Parla snaží dekonstruovat koncepty provázející fenomén migrace na Balkáně (např. pohyb přes hranice je zde obecně vnímán jako nemístný, zatímco zakořeněnost a usazenost jako něco přirozeného) a zejména problematický koncept ilegální migrace. Na datech z terénního výzkumu bulharských Turků migrujících do Turecka mezi lety 2007–2012 je schopná popsat posun ve statusu těchto migrantů, od perspektivních budoucích občanů k pracovním migrantům na jedno použití. Popisuje jak synchronně nahlíženou hierarchii žádání migrantů tureckého původu z Balkánu, tak postupnou redefinici ilegálního statusu těchto migrantů, kterou přiléhavě nazývá „produkcí ilegality“ a poukazuje na její sekundární cíl, a to zajistit dostatečně zranitelnou pracovní sílu, která bude pod nepřetržitou hrozbou deportace vždy snadno využitelná. Strategie pozorované v Turecku pak srovnává s imigrační politikou Německa. Autorka zde podobně jako v případě kapitoly Raymonda Detreze popisuje strategii a tendence, které jsou pozorovatelné i v jiných balkánských státech, podařilo se jí tedy objevit zajímavé průřezové téma hodné multidisciplinárního sborníku jako je ten právě zde recenzovaný.

Riki van Boeschoten také zareagoval na výzvu věnovat pozornost tématu jdoucímu napříč státními hranicemi na Balkáně. Analyzuje proměňující se genderové role na příkladu albánských a bulharských migrantů a migrantek v Řecku. V rámci soudobých trendů věnuje stejnou pozornost produkci ženských genderových rolí jakož i produkci novodobých maskulinit. Již méně originálně se jeví studie Evgenii Markovy a Panose Hatziprokopiou tematizující obecně již dostatečně popsané téma migračních toků mezi Řeckem a Bulharskem. Kvůli velmi nesystematické metodologii (studie ve 3 lokalitách – Atény, ostrov Rhodos

a Soluň – bez zdůvodnění výběru lokalit, přílišný důraz na dotazníkové šetření atd.) do značné míry jen reprodukuje sekundární data. Něco nového ale přeci jen přináší druhá polovina textu, kde se stručně věnují vývoji migračních toků po roce 2008, což je téma, které díky své horké aktualnosti doposud nebylo dostatečně zpracováno.

Zcela cizorodě ale ve sborníku působí stať Ifigenie Kokkali. Zatímco ostatní autoři (a snad se jedná i o editorský záměr) se snaží spíše dekonstruovat v laickém diskurzu používané kategorie a citlivě analyticky pracovat s pojmy, text Kokkali je prakticky celý postaven na esencializovaných etnocentrických schématech. Cílem textu bylo popsat strategie „zneviditelňování“ uplatňované albánskými migranty v řeckých městech. Po brilantním dekonstrukci v kapitole Ayse Parla je čtenář nemile překvapen mnohými tvrzeními v textu kapitoly následující (např. že Albánci v Řecku „falsifikují svou identitu“ přihlášením se ke skupině severních Epirotů – s. 129, dále při popisu religiozity zkoumané populace autorka vychází z apriori religiocentristických kategorií jako „dvojitá víra“, „krypto-křesťanství“ a „čistý předsudek“ – s. 137,

své informanty opakovaně podezírá z přetvářky – „křesť berou jako čistě divadlo pro veřejnost“ – s. 137, „nahození fasády křesťanství je provázeno i přisvojením si jiného jména“. Autorka by se tak v celém textu bez svých informantů hravě obešla, neboť předem jasně ví, „kdo jsou“ a terénní výzkum (metodologicky navíc založený pouze na polo-strukturovaných rozhovorech) ji může přesvědčit jen v tom, že si „hrají na něco jiného“.

I přes výše popsanou problematickou kapitolu je sborník jako celek inspirativním čtením. Pokud má nějaký způsob uchopení migrační tematiky budoucnost, je to určitě komparativně položený výzkum, jak jej vidíme v textech Petko Christova, Raymonda Detreze, Ayse Parla a Riki Van Boeschoten. Balkanistika jako taková by měla upřednostňovat nadregionální témata sdílená napříč balkánským regionem (aby vůbec byla odůvodněna existence balkanisticky zaměřených sociovědních studií). Texty však je nutné formulovat s velkou pečlivostí ve vztahu k používaným pojmům a s dostatkem kritického zhodnocení jejich politického pozadí. Velké části zde publikovaných textů se to úspěšně daří. ■